

o promjenama u sistemu vrijednosti seljaka slovenije

logika realnih entiteta
kao permanentan stimulator promjena

matija golob

inštitut za sociologiju
in filozofiju
univerze »edvard kardelj«,
ljubljana, jugoslavija

Narod na selu neprekidno parafrazira razne poslovice, da bi ih što bolje adaptirao na nove društvene prilike i uskladio sa svojim svakidašnjim materijalnim i duhovnim potrebama. Zbog toga istraživač »metodom parafraze« može pratiti društvene promjene, ali tek ako se ona dopuni metodom direktnog promatranja i participacije parafrazera. U teoretskom smislu od velike je važnosti uobziriti »entitet sistema« na razini općeg i globalnog i »sistem entiteta« na razini posebnog i pojedinačnog.

Ova preliminarna analiza bavi se sistemom (realnih) entiteta i pruža stanovite rezultate na bazi 377 izabranih slovenskih poslovice i 538 parafraza tih poslovice. Ovaj istraživački rad tek je početna faza, pa će se nastaviti s pomoću analize većeg broja sentencija, aforizama, apoftegmi i parafraze, te analize društvenih slojeva i ostalih skupina kojima pripadaju parafrazeri. To je ostvarljivo u direktnim kontaktima s istraživačem ili preko indirektnih, sekundarnih izvora, u kojima ulogu parafrazera imaju autori takozvanih slovenskih »zavičajnih pripovijesti«.

primljeno studenoga 1980.

3 članci

→ Slovenski su seljaci već po tradiciji cijenili, a cijene još i danas, onu praktičnu misao i mudrost koja je utemeljena na iskustvima svagdašnjeg života. Stoga su pridavali značajnu ulogu za stranog promatrača možda neobičnoj dijalektici koja djeluje na području narodnih sentencija, aforizama i apoftegma. Ipak, takva njihova interesa ne bi bilo da njihova životna logika nije utemeljena na realnim entitetima kao permanentnim stimulatorima vrijednosnih promjena.

Ne radi se ovdje o nekim jednostavnim i naivnim misaonim konstrukcijama ili najopćijim kategorijama koje se još uvijek nalaze u embrionalnoj fazi. (Tko bi rezonirao na takav više-manje omalovažavajući način bio bi u velikoj zabludi.) Misaoni sistemi na kojima su utemeljene takve narodne sentencije, koje, već prema tra-

diciji, imaju više verzija (sve do takvih s inverznim značenjem), zapravo su vrlo složeni, i kao takvi dokazuju ne samo intuitivnu nego u svakom pogledu i cjelovitu kognitivnu komponentu narodne mudrosti i svijesti.

Svu veličinu logičke strukture sistema vrijednosti kod slovenskih seljaka možemo dublje i kvalitetnije upoznati uzmemo li u obzir i aspekt bezbrojnih socioloških, psiholoških, sociolingvističkih, gramatičkih i estetsko-metaforičnih vrlo zanimljivih finesa, koje se odlikuju kako u pogledu stilizacije, tako i u pogledu duha te situacijske uklopljenosti.

Promjene u vrijednosnom sistemu slovenskih seljaka čine dakle proces koji je tako širok i snažan da još danas značajno utječe na opću nacionalnu duhovnu kulturu, te kao takav ne zaostaje mnogo za gradskom kulturom, osobito stoga jer od nje uvijek u pravo vrijeme »konzumira« za neku epohu odlučujuće materijalno-kulturne ekspanate (a među njima u prvom redu tehničke inovacije u vezi s agrarnom proizvodnjom, s transportom, uređajima domaćinstva, komunalnom opremom i tako dalje).

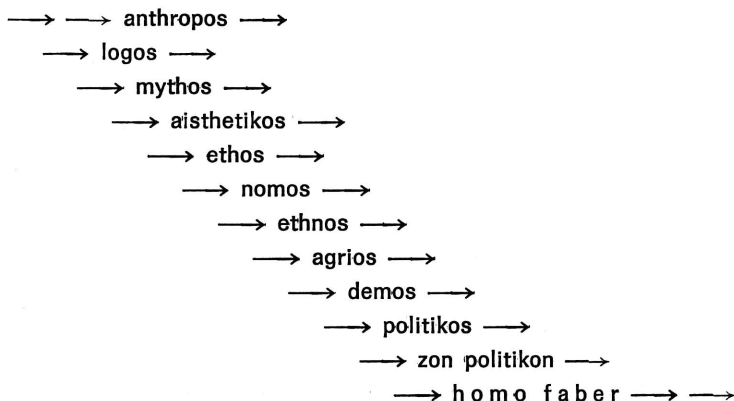
Da bismo spomenuti proces što bolje istraživački obuhvatili, u posljednjem smo desetljeću razvili tome adekvatnu vlastitu metodu. Osobito u direktnom promatranju situacije na terenu zaokupljao nas je problem kako seoski ljudi komentiraju različite stare sentencije, a među njima poznate narodne poslovice — i to u odnosu na sadašnje životne prilike. Interesantno je da smo rano shvatili kako narod na selu poslovice zapravo parafrazira da bi ih što bolje prilagodio novim društvenim prilikama i uskladio sa svojim sadašnjim materijalnim i duhovnim potrebama. Baš zbog toga parafraziranja, naš smo pristup nazvali metodom parafraze. Naravno da se tu ne radi o parafraziranju u literarnom, teorijskom ili u suhom gramatičkom smislu. Komentari na pojedine poslovice, naime, vrlo su spontani i puni brojnih novih finesa. A ipak je zanimljivo da ponekad na njih utječe čak i literatura, naravno prije svega takva koja dodiruje selo, odnosno takva koja ne može sakriti seoske provenijencije svojih autora. Za poslovice koje se temelje na isključivo realnim entitetima od velike je važnosti i to da su neprestano u fokusu promatranja svojih »potrošača«. Ljudi žele staru seosku mudrost nekako »produžiti« u sadašnjost, pa makar i po cijenu kompletne inverzije. Vrlo je zanimljivo da se u tom novom obliku više radi o ljubavi prema arhaičnoj rečenici i njezinoj pretvorbi u sentenciju, odnosno u poslovicu, nego o samom arhaičnom sadržaju. Logika dakle slijedi realne entitete koji »idu ukorak s vremenom«, dok ljubav prema prošlosti ostaje u »emocionalnoj sferi estetike«, točnije, estetske formulacije i stilizacije.

Slovenski seljaci vole u prvom redu estetiku na koju su po tradiciji navikli, i to usprkos suvremenim tokovima u literaturi i jeziku. No ovakve »arhaičke estetske emocije« i estetska shvaćanja usmjerena su na jezgru duhovne kulture: na tradicionalnu mudrost, ili točnije stilističku formu narodnih sentencija. A sve ostale estetske emocije, osobito one u vezi s materijalnom kulturom, potpuno su usklađene s logikom koja se, kako smo već kazali, uvijek dosljedno orijentira prema realnim entitetima. Osobito sada ti su realni entiteti od odlučujuće važnosti za sve društvo a ne samo za jedan njegov dio. Procesi industrijalizacije i urbanizacije u Slove-

niji već su nekoliko desetljeća vrlo snažni, tako da od njih sve više i više ovise i realni entiteti slovenskih seljaka. Zbog toga nije goli slučaj da su promjene u njihovu vrijednosnom sistemu takve da očigledno gravitiraju potpunoj asimilaciji u okviru samoupravnog socijalističkog društva, možda s jedinim kvalitativno ipak snažnim ograničenjem već spomenutog arhaičnog stila rezoniranja, za kojega se s punom sigurnošću može reći da je *l a k o n i č a n*, pa i zbog toga u našoj »brbljivoj epohi« i te kako vrijedan.

entiteti sistema — sistem entiteta

Promatramo li redosljed pojmova:

bez pretenzija da ćemo s pomoću takve formule dogurati »deus ex machina« do apstrakcija »višeg ranga«, možemo brzo saznati da se radi o dugom procesu koji je svakako više-manje složen, ali u isti mah i rezultat apsolutno evidentnih, realnih činjenica. Kad se dalje pitamo je li zaista slovenski seljak u prošlosti bio uključen u sve nabrojane elemente, možemo to mirno potvrditi. Stoga baš ovakva formula, baš takav redosljed elemenata reprezentira ono što s punom sigurnošću možemo nazvati entitetom sistema.

Činjenica da ovakve entitete sistema ne možemo tražiti samo na razini pojedinačnog i posebnog, ni najmanje ne osporava njihovu realnost. Globalni i istovremeno opći nivo, u našem primjeru slovensko seosko (i nekadašnje isključivo agrarno) društvo, nije nikakva apstrakcija, i nabrojani elementi naše »sukcesivne formule na grčkom i latinskom jeziku« u tom društvu nisu ništa više i ništa manje nego realni entiteti tog nivoa, odnosno sistema. A taj sistem dio je nacionalnog vrijednosnog sistema danog društvenog tipa, koji se, dakako, mijenja u izvjesnim povijesnim epohama.

A što je sistem entiteta?

I taj je sistem stvaran. Kao takav, vrlo je razgraničen — i baš zbog snažne razgraničenosti više je na razini posebnog i pojedinačnog nego na nivou općeg i globalnog. Elementi sistema na nivou posebnog i pojedinačnog najviše su podvrgnuti promjenama, jer su u nekom smislu najviše eksponirani i upućeni na svagdašnja kre-

tanja. Njihov realni život počinje kod materijalnih stvari, produžuje se prema međuljudskim odnosima i prema međugrupnim odnosima, te prema navikama i ponašanjima. A to je baš područje za direktno promatranje. Tu se u svako vrijeme može i empirijski utvrditi kako se »rađaju« nove sentencije i novi aforizmi, pa čak i apoftegme — to jest izreke orijentalne budućnosti. Seljaci parafraziraju sve što su naučili od starijih u pogledu sadržaja, poštujući osobito »arhaički« oblik i stil. Stvaran sadržaj na nivou posebnog i pojedinačnog, to jest predmeti parafraziranja upravo su oni realni entiteti što ih u nekom smislu seljaci neprestano svojom logikom »obrađuju« pod utjecajem pojedinačnih promjena.

Sistem entiteta u usporedbi s **entitetima sistema**, usprkos snažnoj razgraničenosti svojih elemenata, ipak ni izdaleka nije tako složen. Kod **sistema entiteta** ne radi se o kategorijama koje imaju svoje korijene u davnoj prošlosti, nego o činjenicama koje već sutra mogu potpuno promijeniti osobine, i samo će zbog svoje forme, odnosno stilizacije, zadržati možda još poneko obilježje prošlosti. Kod **entiteta sistema** promjene pak nisu tako brze i frekventne, te se jedva mogu osjetiti u trenutačnoj situaciji u kojoj promatramo mudrost naroda.

U ovome radu ograničili smo se na »sistem entiteta«. Primijenjena »metoda parafraze«, naime, jest induktivna metoda, s pomoću koje bismo tek poslije višegodišnjeg rada mogli doći do nekih sinteza bliskih već spomenutim elementima na nivou općeg, odnosno globalnog, ili drugim riječima: bliskim »entitetu sistema«. U ovome času najinteresantnije su činjenice koje je moguće zahvatiti indukcijom; tek potom orijentalali bismo se prema metodi dedukcije, razmišljajući o takozvanim »sintetizirajućim« činjenicama.

Bez pretenzija da smo došli do bilo kakve definitivne ilustracije ili vizije razradili smo sistem realnih entiteta koje su više-manje karakteristične za naše društvo, te su u isto vrijeme u »logičkom fokusu« slovenskih seljaka. Pri tome smo se ograničili na slijedeće elemente na nivou posebnog, a potom na još neke na nivou pojedinačnog.

Elementi sistema realnih entiteta na nivou posebnog:

- dostojanstvo i hrabrost,
- rad, uključujući pravo do rada i na rad,
- poštenje i otvorenost,
- red i urednost,
- štedljivost i vrijednost,
- društvenost,
- opća životna mudrost.

Elementi sistema realnih entiteta na nivou pojedinačnoga:

- otpor protiv nasilja, tiranije, despotizma, ropstva, iskorištavanja čovjeka po čovjeku uopće i slično (produžena točka »dostojanstvo« na nivou pojedinačnog);
- marljivost, ustrajnost, prosvjećivanje, stvaralačka hrabrost, protiv bilo kakve letargije, poštovanje zemljoradnje, kvaliteta i proizvodnost rada, neotuđenost i oslobođenje rada u smislu marksizma, ustrajnost i prema potrebi i fleksibilnost, estetski smisao rada i pri radu (produžena točka »rad«);

- poštenje i materijalna te znanstvena istina, poštenje i sloboda, poštenje i patriotizam, poštenje i šovinizam, ljubav prema materinjem jeziku, otvorenost i slobodoumnost, a protiv konzervativnih predrasuda i fatalističkog praznovjerja (produžena točka »poštenje«);
- red i socijalna pravda, samoupravljanje, prava čovjeka, jednakost spolova i rasa, nacija i vjera, grupna kontrola, horizontalna i direktna demokracija protiv anarhije, nihilizma i individualnog terora, protiv anomalije i bilo kakve otuđenosti (produžena točka »red«);
- duh štednje i dobrog gospodarenja, a bez pohlepe, potrošačkog duha i razmetljivosti, otpor protiv luksuza, parazitizma i lijenosti — aktivnost u čuvanju prirodnih bogatstva i ekoloških vrijednosti (produžena točka »štedljivost«);
- socijabilnost i solidarnost, bratstvo i jednakost, ljubav i odanost prema bližnjima (ljudima koji su u užim socijalnim odnosima); slobodna spolna ljubav ali ne nemoral; odnosi uzajamne pomoći u radu i kolektivni duh; rekreacija i razonoda bez hedonizma; solidarnost i kolektivni duh protiv egoizma, oportunističke i hipokrizije, protiv privilegija i protekcije, protiv nemoralnih i kriminalnih klanova, grupa, klička, kamarila i sektaštva (produžena točka »društvenost«);
- životna mudrost u smislu miroljubivosti, trijeznosti, umjerenosti i blagonaklonosti, diskrecije i strpljivosti u smislu radničko-seljačke težnje, koja se dobro poklapa s poznatom sentencijom: »Suum quique tribuere, alterum non laedere.«

Prema metodološko-tehničkom stanovištu točke na nivou posebnog mogu da budu parametrijski ukrštene sa slijedećim kriterijima parafraza, odnosno parafrazera:

- parafrazeri pripadnici raznih seoskih grupa i društvenih slojeva još se identificiraju s adekvatnim tradicionalnim sentencijama iz pojedinačne točke;
- parafrazeri se identificiraju, ali ne više u pozitivnom smislu,
- parafrazeri su više-manje skeptični prema adekvatnim tradicionalnim sentencijama;
- parafrazeri se više ne identificiraju i adekvatne tradicionalne sentencije parafraziraju parodijom;
- parafrazeri se ne identificiraju i parafraziraju ironijom;
- parafrazeri se ne identificiraju i parafraziraju cinički;
- parafrazeri se ne identificiraju i parafraziraju bilo inverznim tradicionalnim sentencijama i aforizmima, bilo čak inverznim apoftegmama.

Razne tradicionalne sentencije i aforizmi, a među njima narodne poslovice i izreke u oštrom su i kritičkom »logičkom fokusu« slovenskih seljaka. Taj se »logički fokus« zaoštava postepeno od kriterija do kriterija, i tako iskazuje prije svega ozbiljan stav prema adekvatnim realnim entitetima koje, razumije se, vjerno odražavaju sve promjene u društvu, a među njima i te kako jasno i svakodnevne promjene. Tek nešto kasnije takav »logički fokus« uzima u obzir formu u kojoj se izražava stav usmjeren na realnim entitetima. No baš ovo oblikovanje pojedinačnog realnog entiteta pokazuje već spomenutu emociju, odnosno ljubav seoskih ljudi za »ljepotu tradicionalnog«, pa i za stanovitu »tradicionalnu estetiku«. Naravno da je proces oblikovanja realnog entiteta kao psihički proces u reagiranju pojedinaca i grupa više-manje podsvjestan te zbog toga bez dvojbe spontan.

Interesantno je pitanje socijalnih stratifikacijskih morfoloških skupina kojima pripadaju parafrazeri kao nosioci kognitivnih procesa u ostvarivanju tih — može se mirno kazati — novih apoftegma, te istovremeno kao nosioci podsvjesnih emotivnih procesa u vezi sa više-manje »arhaičkim oblikovanjem« osobine novih apof-

tegma. Parafrazeri su za nas bez dvojbe najinteresantniji, te smo ih kao takve mnogo godina neposredno promatrali. Ipak, oni za nas nisu bili jedini parafrazeri. Zalagali smo se da naša promatranja s terena dopunimo još metodom raščlanjivanja osobina, na osnovi adekvatne tekstualne građe, parafrazer — pisaca takozvanih »slovenskih zavičajnih pripovjedaka«. Naime, i kod njih su procesi stvaranja apoftegma i procesi njihova »podsvjesnog« višemanje »arhaičkog oblikovanja« vrlo slični — naravno, ako se prije svega radi o piscima seljačkog porijekla.

preliminarni istraživački rad

Radom na terenu u brojnim slovenskim selima te na osnovi naše isto tako preliminarnе analize osobina adekvatnih tekstova nekih već spomenutih pisaca zavičajnih pripovjedaka, u prošlom smo desetljeću sakupili i odabrali 377 poslovice i izreka te 538 parafraza tih poslovice. Mnoge su se parafraze, dakako, ponavljale, bilo doslovno, ili u inačicama, zbog čega je broj parafrazer bio nešto veći. Usporedno s tim zavičajskim pripovjestima analizom sadržaja obradili smo još neke rukopise, bilješke slovenskih pisaca u rukopisnom odjelu Narodne in univerzitetne knjižnice u Ljubljani.

Prema osobinama već nabrojanih točaka, rezultati našeg rada (u postocima jesu slijedeći:

točka prva	= 12,7%	parafraza na tradicionalne sentencije		
točka druga	= 7,9%	"	"	"
točka treća	= 15,6%	"	"	"
točka četvrta	= 10,6%	"	"	"
točka peta	= 15,9%	"	"	"
točka šesta	= 23,6%	"	"	"
točka sedma	= 13,7%	"	"	"

dok su prema kriterijumima naši preliminarni rezultati ovakvi:

kriterij prvi	= 14,4%	parafraza na tradicionalne sentencije		
kriterij drugi	= 10,5%	"	"	"
kriterij treći	= 15,5%	"	"	"
kriterij četvrti	= 19,7%	"	"	"
kriterij peti	= 10,3%	"	"	"
kriterij šesti	= 13,9%	"	"	"
kriterij sedmi	= 18,7%	"	"	"

Da bismo bolje shvatili što ovi brojevi zapravo znače, potrebno je osvrnuti se u samu »radionicu« parafrazeri i onoga koji ih je u tom smislu (prilikom direktnog promatranja i razgovora na terenu) animirao:

Kad je istraživač, na primjer, više-manje neprimjetno parafrazeru »učinio ponudu« starom poslovicom: »Bolje je tri puta umrijeti nego čitav život kulučiti«, ovaj se potpuno identificirao s njome, parafrazirajući je poznatim stihom Franca Prešerna: »Manj strašna noč je v črnem zemlje krili, kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi« (Manje je stračna noć u krilu crne zemlje od dana robovanja

pod suncem svijetlim). Ovu parafrazu zemljoradnika srednje generacije sa srednjoškolskom spremom mirno smo mogli uvrstiti među one iz točke prve (dostojanstvo i hrabrost), i istovremeno pod prvi kriterij (potpunu identifikaciju). U našoj kolekciji postotak parafraza koja pripada točki prvoj »ukrštenoj« (u tabeli) s prvim kriterijem iznosi 1,3%.

Nekome drugome parafrazeru »ponudili« smo poznatu tradicionalnu poslovicu: »Bijeda ugrožava vrlinu« (**Paupertas virtutem imedit**). No ovaj parafrazer nije se identificirao s poslovicom. Odgovorio je više-manje parodijom: »A bogatstvo vrlinu razjeda«. Ovdje je točka prva »ukrštena« sa četvrtim kriterijem. Parafrazer je u ovom primjeru bio radnik sa stanom na selu, ali bez vlasništva (kuće i zemljišta).

Interesantno su parafrazirane brojne tradicionalne izreke u vezi s radom. Poznata je poslovice: »Rad slavi majstora«. Svi parafrazeri koji su se identificirali s ovom poslovicom najviše su parafrazirali s jednom sličnom (koja ima i dodatno značenje): »Svak je svoje sreće kovač«. To su bili seljaci, seljaci-radnici i radnici. Pripadnici takozvane seoske »sunčane uprave« (to su u nekim slovenskim selima pripadnici najdonjeg društvenog sloja — pijanaca, besposličara, polukriminalaca, a ponekad i kriminalaca, problematičnih žena i drugih propalica) parafrazirali su tradicionalne poslovice o radu, radu s univerznom sentencijom, naravno, ne bez ironije i cinizma: »Bog ubio onoga koji je rad izmislio!«

S poslovicom: »Istina i ruže imaju bodljike« parafrazeri su se većinom identificirali, samo ne u smislu prvog kriterija nego u smislu drugog — dakle, ne više pozitivno. U nekim primjerima reagirali su čak i u smislu trećeg kriterija — skeptički, pitajući ponekad: »A zašto je to tako?«

Vrlo snažan otpor prema birokratiji među slovenskim seljacima prešao je već davno u tradiciju, pa postoji izreka: »Činovnik — uzmović!« S ovom izrekom, koja ima istu snagu kao prava poslovice, mnogi se još danas identificiraju. Međutim, rijetki su pojedinci koji barem potsvjesno osjećaju kontroverziju da je značajan porast simpatija za rad u kancelarijama, i to nesamo među ženskom nego i među muškom seoskom populacijom. Stari »ideal« za »bijelim kruhom i čistim radom« (radom pri kojemu se ne prlja) za brojne ljude koji su došli sa sela danas je dostupniji nego u prošlosti.

Poslovice o »snazi koja lomi«, parafrazira se (bez identifikacije) u snažnoj parodiji: »Da, lomi zaista, ali ne vlastita«. Ili: »Pa da, zna se tko može biti zulumčar a da mu se to uvijek isplati . . .«

»Ženu, pipca (maleni starinski džepni nožić) i konja ne daj u zajam susjedu!« Parafraza: »Ne pričaj danas o ženama, jer ti se neće isplatiti! Pipec je malen i svak ga može kupiti. A što se tiče konja, sve ih je manje zbog traktora i automobila.«

»Novac — vladar svijeta!« Parafraza: »Svakako. Samo novac ima kratak rep!«

»Nema blagoslova u novcu«. Parafraza: »Nije važan blagoslov nego: kako došlo. tako prošlo!«

»Tvornica radi tako dugo dok joj novac rađa mladiće«. Parafraza: »Danas u vrijeme inflacije novac uvijek ima mladiće. Zbog toga tvornice neprekidno rade«.

»Grunt (veći seljački posjed) ima korijene do pakla.« Parafraza: »Od ovih korijena ostao je još poneki đavolov rep.«

»Ja gospodin i ti gospođa, a tko će kola gurati?« Parafraza: »Misli kao drug, a radi kao gospodin«.

»Od glave riba smrdi«, Parafraza: »A čisti se od repa«.

»Svaka ptica svome jatu leti.« Parafraza: »Svoji svojima svojta!« (u smislu parazitske grupe, kliike).

»Meni svjetlo, tebi ključ!« Parafraza: »Vjernost do groba, ali i nepovjerenje do groba!«

»Dobar čovjek i magarac isti su!« Parafraza: »Dobrotvor koji se ubaštiniio (intabulirao) na slobodnu dušu čovjeka.«

»Plug, ralo i brana — seljačka hrana!« Parafraza: »Plug i brana postali su traktorski priključci, a rijetki su koji još pamte ralo.«

»Ljubav prolazi kroz želudac«. Parafraza: »U vrijeme kura za mršavljenje ovo baš nije utjeha«.

»Mati umrla — krava crknula.« Na ovu vrlo grubu, barbarsku prastaru izreku odgovara se humanijom parafrazom: »Majka je ljubav, a otac hljeb«.

»Tko sa psima liježe, pun buha ustaje«, također vrlo stara slovenska seoska izreka kojoj bi možda najviše odgovarala ova »modernija parafraza: »Poslije veselja u društvu slabih pajdaša rado boli glava!«

»Gost u kuću, bog u kuću!« Parafraza inverznom a isto tako vrlo starom narodnom poslovice: »Gost i riba treći dan smrde!«

»Pričaj kako misliš, ili šuti!« Suvremena parafraza, ali ne u smislu apoftegme: »Brljarija — važan zadatak!«

»Ima grablje grabulje, a vila ne poznaje.« Parafraza: »Grabežljivac danas ne brine ni za grabulje, ni za vile, ni za bilo što, osim za plijen u gotovu novcu.«

»Guči, ne muči!« Parafraza: »Šutjeti je dosadno, a govoriti što se misli — opasno!«

»Kakva glava, takvo pričalo!« Isto tako vrlo stara parafraza: »Pričaj da te vidim.«

»Što ga srp požanje i motika okopa, svaki je kruh dobar!« Parafraza: »Ljudi pijani od hljeba bijeloga, ništa više ne vide.«

»Teško je dobiti dobru kosu i dobru ženu, a još teže dobar brus i dobra muža!« Parafraza »Poljoprivredna mehanizacija donijela je promjene u svemu, a dobre žene nećeš naći ni da svijećom tražiš usred bijela dana!« (Takva je sudbina mnogih mladih slovenskih seliaka. naročito u planinama, daleko u unutrašnjosti.)

»Duša je postelja ljubavi«. Parafraza, inače dosta gruba i ironična, pogađa suvremeno potrošaštvo: »A gdje ti je strunjača i namještaj?«

»Drvo se oslanja na drvo, a čovjek na čovjeka.« Skeptička inverzna parafraza: »Sačuvaj me bože od prijatelja, a od neprijatelja sam ću se čuvati!«

»Ruka ruku mijе, obraz obadvije.« Parafraza: »Ruka ruku mijе mitom u plavom omotu!«

»Riječ nije konj!« Parafraza: »A gospoda bilo stara, bilo ona iskorjašnja paze na riječ kao svinja na govno!«

zaključak

Poslije preliminarnе obrade sakupljenih sentencija, aforizma i parafraza, znatno smo proširili prvotni izbor. Sociološkom i kulturno-antropološkom analizom skupina kojima pripadaju parafrazeri, a na osnovi stratifikacijskog uzorka, u daljnjem ćemo radu nastojati utvrditi kojim putem kreće misao i mudrost seoskih ljudi u Sloveniji.

Zasad možemo govoriti samo o onome što smo utvrdili preliminarnom analizom: više-manje poznate »metode« indoktrinacije u narodnim masama (u najširem smislu riječi) ne uživaju povjerenja, a u seoskih ljudi ponajmanje. Apoftegme, pa i one nedogmatične, kod naroda su uvijek u nekom smislu na oštrom ispitu. Narod formira svoje aforizme spontano i ne trpi pri tome nikakvih dogma, a još manje autoriteta. Dakle, spontanost ide rukom pod ruku s apsolutnom anonimnošću kreatora. Tek tada kad se misao sigurno, postepeno i neprimjetno uobliči u novu apoftegmu prolazi posljednji »filtar« — naime, logiku realnih entiteta, odnosno već spomenuti »logički fokus«. Antidogmatski karakter te logike mogao bi se obilježiti dubokim smislom slijedeće apoftegme poznatog kineskog komunističkog lidera Mao Ce Tunga: »Goveđa balega više vrijedi nego dogma. Iz nje nastaje gnjoj.«

Narodna kultura jest i ostaje jedan od najširih i najznačajnijih socijalnih fenomena, sa snažnim korijenima kako u prošlosti, tako i u sadašnjosti. A ipak ovdje se ne smije zaboraviti još i na neke negativne komponente, kojih tradicija dosad nije uspjela potpuno ukloniti. Za te komponente ni inače vrlo selektivni logički fokus seoskog čovjeka barem dosad nije bio posve uspješan instrument. Radi se naime o nekim primitivnim značajkama koje se pojavljuju u bilo kakvoj tradiciji.

Kardelj, koji je imao vrlo suptilan osjećaj za ovakve stvari, upozoravao je na svijest naših radnih ljudi, koju još uvijek opterećuju prošlost i ograničeni materijalni, životni i radni uvjeti, a često i **niski kulturni nivo**. A baš zbog tog nivoa naš je zadatak da instrument logike realnih entiteta našom analizom nekako usavršimo i oslobodimo od predrasuda prošlosti, koje na kraju krajeva mogu djelovati isto tako negativno kao i indoktrinacija dogme.

Matija Golob:

On Changes in the Value System of Peasants in the SR Slovenia

Summary

The logic of real entities is a permanent stimulation of change in the system of values of Slovene peasants. Systems of thought on which folk maxims are based argument not only an intuitive, but also a cognitive component. Village inhabitants constantly paraphrase proverbs, adapting them to new social conditions and bringing them into harmony with material and spiritual needs. Thus a researcher using the »paraphrase method« can follow changes only if he also uses, in addition, the method of direct observation with participation. In theory it is very important to consider the »entity of the system« on the level of the general, and the global »system of entities« on the level of the special and individual.

This preliminary analysis treats the system of (real) entities and offers certain results on the basis of 377 selected Slovene proverbs and 538 paraphrases linked with them. This research will be continued with an analysis of a larger number of maxims, aphorisms, apothegms and paraphrases, and an analysis of the social strata and other groups to which those coining the paraphrases belong. ●

О переменах в системе ценностей крестьян СР Словении

Резюме

Логика реальных сущностей является постоянным побудителем — стимулом в системе ценностей словенских крестьян. А системы мышления на которых базируются народные изречения доказывают не только интуитивный но и познавательный компонент. Деревенским людям вошло в привычку постоянно парафразировать пословицы с целью их более успешного приспособления к новым общественным обстоятельствам и согласования с материальными и духовными потребностями. Ввиду этого, исследователи используя »метод парафразы« в состоянии наблюдать за этими переменами только в случае применения дополнительного метода непосредственного наблюдения и участия. В теоретическом отношении большое значение имеет учет »сущности систем« на уровне общей и глобальной »системы сущности« и на уровне особенного и отдельного.

Этим предварительным анализом охвачено рассмотрение системы реальных сущностей показавшее определенные результаты на основе 377 отобранных словенских пословичных выражений и 538 парафраз в связи с этими пословицами. Настоящая исследовательская работа представляет только начальную фазу в анализе этого явления и свое продолжение видит в использовании более объемных материалов т.е. сентенций, афоризмов, апофтегм и парафраз и анализов общественных слоев и остальных групп в составе которых находятся лица включенные в этот вид описательной передачи. Однако это возможно осуществить через прямые контакты с исследователями этого явления или же с помощью посредственных, секундарных источников в которых роль т. наз »парафразеров« принадлежит авторам словенских »родных рассказов«. ●